

ПРИКАЗИ И БИЉЕШКЕ

Ing. com. Благота Радовић, ПРИВРЕДНЕ ПРИЛИКЕ У ЦРНОЈ
ГОРИ ИЗМЕЂУ ДВА СВЈЕТСКА РАТА, Подгорица 2000,
стр. 274

У прилици смо да за последњих пет година поново пишемо о радовима инжињера комерције Благоте Радовића. Неуморни и неисцрпни аутор многобројних чланака, расправа и прилога, објављених у црногорској и југословенској периодици између два свјетска рата, о разним питањима економског живота Црне Горе (но, не само о тим питањима), опет је побудио нашу пажњу, а надамо се да ће то учинити и код свих оних који из било којих разлога дођу до ове књиге, како је то уосталом било и са претходном његовом књигом.

Прилози у овој књизи били су нам непознати када је 1994. године објављена Радовићева прва књига. Сакупљањем и објављивањем ових радова дошло се до импозантног укупног броја од око 90 радова који говоре о огромној Радовићевој енергији и о добром познавању црногорских економских прилика, но не само економских, о стручном човјеку који воли свој позив и који своја размишљања, анализе и стручне прилоге, кроз разне своје радове, саопштава обичном читаоцу, стручном и научном раднику.

Као припадник грађанске економске мисли, објављујући у њеним листовима и часописима углавном све своје радове, Радовић се ипак разликовао од припадника ове групе коју су чинили

др Никола Ђоновић, др Никола Шкерковић, др Перо Шоћ, Душан Вуксан, Ристо Драгићевић, Иво Стјепчевић, Станко Даниловић, Андрија Јовићевић, Радмила Петровић, Мирко Мијусковић, Саво Вулетић, Михаило Ивановић, др Секула Дрљевић, др Савић Марковић-Штедимлија, Миљивоје Матовић, Ристо Поповић, јер не пише о економској прошлости Црне Горе, већ управо о њеној економској садашњости, односно о тадашњој економској стварности Црне Горе. Радовић се разликовао и од припадника друге групе писаца који су своје радове углавном ослањали на марксистичкој теорији као што су били: др Радоје Вукчевић, др Блажо Раичевић, Мирко Вешовић, Васо Срзентић, Лазар Ђуровић, Максим Горановић, Радоња Голубовић, Никола М. Вујачић, Јанко Ђоновић, Драгиша Ивановић, Саво Стругар, Вукајло Кукаљ, Иван Вушовић.

Радовић, као добар познавалац горућих економских питања Црне Горе између два свјетска рата, предлаже у својим радовима рјешавање баш тих питања која су била у центру интересовања њених становника како би се побољшало укупно економско стање, а то значи и њихови услови живљења. Као прву фазу економског развоја Црне Горе, Радовић види развој инфраструктуре и побољшање економских

услова живота, па тек онда индустријализацију.

Радовић је, дакле, када је у питању развој Црне Горе и Југославије између два свјетска рата, припадао присталицама које су заговарале индустријализацију и сврставање државе међу индустријски средње и развијене земље Европе. Присталицама индустријализације, осим техничке интелигенције и дијела привредних кругова, припадао је и један број теоретичара економиста међу којима је најпознатији и најпризнатији професор Загребачког свеучилишта Мијо Мирковић. Насупрот овима били су они који су се залагали да Југославија постане искључиво аграрна земља, која ће извозити своје пољопривредне вишкове. Краљевина Југославија остала је управо таква, претежно аграрна земља.

Сада када смо у могућности да се упознамо са цјелокупним Радовићевим стваралачким опусом запажамо његову савременост. Та димензија Радовићевог стваралаштва даје му потребан квалитет, јер поруке које одзвањају из његових радова упозоравају на опасност која пријети увијек када се не поштују економске законитости, или када нијесмо довољно научили лекцију из историје. Благоту Радовића, човјека широког економског образовања стеченог на тада чувеном Карловом универзитету, односно, Економско-комерцијалном факултету у Прагу, интересују текућа економска питања и проблеми, а не као већину других споменутих аутора економска прошлост. Управо због ове чињенице, радови Блаоте Радовића за истраживаче црногорске прошлости између два свјетска рата представљају драгоцену штиво које ће бити у функцији бољег тумачења те прошлости, посебно јер се ти радови заснивају на релевантним подацима једне установе каква је била Трговинско-индустријска и занатска комора у Подгорици, чији је генерални секретар био Благота Радовић. Користећи тако непресушно врело подата-

ка за разна економска питања Црне Горе, Радовић је као стручни зналац знао да тим подацима утисне живот, да их изложи концизно и јасно и да их обогати стручном лексиком.

Радовић је, заједно са челницима Коморе Мићом Стијовићем и Нешом Шћеповићем и другима, био стуб који је држао Комору која се борила за чиставо вријеме свога постојања, од 1928. до 1941. године, да ријеша многа економска питања која су Црну Гору оптерећивала. Радовић храбро иступа у име Коморе за њену административно-територијалну надлежност над читавом Зетском бановином, дакле за правилније разграничење територије између комора. Посебно треба истаћи Радовићева настојања о јединственим захтјевима за рјешавање основних економских проблема. "Диференцирање у идеологији појединих политичких групација сасвим је могуће и чак оправдано, каже Радовић, "... али у крупним проблемима као што су жељезнички и привредни, нема му мјеста, па је баш у томе негативна страна свих политичких фактора од уједињења до данашњег дана у нашим крајевима".

За то тешко економско стање у којем се налазила Црна Гора Радовић каже "да смо знатним дијелом криви сами, јер о сопственој судбини треба у првом реду сами да размишљамо и предузимамо све оправдане кораке, зато је и код нас потребно груписати позитивне снаге и на тај начин створити моћног фактора, ако је то уопште могуће."

Сталне оптужбе које су упућиване од стране централне власти из Београда да је Црна Гора економски издржавана демантоване су и од стране Трговачко-индустријске и занатске коморе и од појединих других јавних и политичких личности Црне Горе. Зетска бановина, односно сиромашна Црна Гора, напротив, давале су више у централну касу него што су из ње добијали. Међутим, и тада је било Црногораца који су подржавали тезу да Црна Гора не може без Србије самостално

економски да егзистира. Уочавало се да централизација доноси запостављање њеног развоја и да Црна Гора управо због те централизације "нема могућности да је господар на своме тлу, да своју баштину обради према својим могућностима и потребама. И зар још морамо доказивати да без политичке равноправности гарантоване уставним промјенама не може бити ни економске ни социјалне правде и равноправности." Мислило се тада да би се у једном другом нецентралистичком систему какав је, рецимо, федерација дошло до равноправнијих и "чистијих братских финансија, што ће рећи да знамо што дајемо, а што нам припада да добијемо без прошње и мољакања".

Питања о којима пише Радовић обухватају широку лепезу, скоро све облике економског и друштвеног живота тадашње Црне Горе. Осим о општим привредним питањима Радовић пише о саобраћају, трговини, угоститељству, пољопривреди, занатству, индустрији, живинарству, новчаним заводима, девизној политици, инфлацији, привредном законодавству, запослености, здравству, школству, социјалним питањима, проблемима задужења и раздужења, међусавезничким ратним дуговима, ратној опасности, Београдском сајму, раду Трговачко-индустријске и занатске коморе у Подгорици и води полемику.

Овом приликом нити имамо потребу, нити је наша обавеза да о свим овим питањима о којима пише Радовић дамо своје мишљење, па ћемо се стога задржати и скренути пажњу само на она централна и приоритетна питања која представљају окосницу најважнијих економских задатака у рјешавању горућих животних питања становништва Црне Горе између два свјетска рата.

Саобраћајној инфраструктури и њеној неразвијености аутор с правом поклања пажњу, јер је она као таква била окосница економском развоју Црне Горе, а то значи и животном

стандарду њених становника. Радовић прилази овом проблему веома студиозно и поклања му пажњу у неколико својих прилога, захтијевајући изградњу Јадранске жељезнице, путева, Барске луке и регулисање ријеке Бојане за саобраћај. Указујући на неактивност централних југословенских власти у рјешавању овог најзначајнијег економског питања за Црну Гору захтијева његово брже и ангажованије рјешавање. О значају жељезнице за Црну Гору Радовић каже: "Једном ријечју, жељезничке пруге су у стању из основа да измијене привредну структуру у заосталим, такозваним пасивним крајевима Зетске бановине".

Указујући на још једно веома важно питање које је било не само економско већ и социјално, а односило се на задуженост сељака у првом реду али и осталих категорија становништва Црне Горе, Радовић предлаже како да се ријеша то питање.

У периоду између два свјетска рата, на црногорском селу се осјећала крајња немаштина, која је повећана током три узастопне неродне године, непосредно послије Првог свјетског рата, као и сушним годинама (1926-та и 1927-ма). Стање на селу се погоршавало и падом цијена пољопривредних производа који су проузроковале неродне и сушне године. Да би свој голи живот одржавао, сељак се све више задуживао, морао је узимати зеленашке кредите са годишњом каматом од 100%. Сума свих тих кредита износила је 1933. године око 141 милион динара, док је сваки хектар обрадивог земљишта био оптерећен дугом од преко 2.500 динара. Задужење пољопривреде Црне Горе у међуратном периоду износило је 496 милиона динара или 7,1% укупног задужења пољопривреде у Југославији. Рачунало се да укупни бруто-приходи пољопривреде у Црној Гори износе свега око 375 милиона динара, што је било мање од њеног укупног задужења.

Враћање кредита био је проблем

па су због тога многа добра сељака стицана генерацијама и великом муком одлазила на добош. Све је то стварало велике социјалне и политичке напетости. Тридесетих година привредно питање постаје у Црној Гори централно, око којег се највећим дијелом одвија политички живот.

Потребно је нагласити да су питању задужења и раздужења поклањали пажњу многи економисти, али и они без економског образовања, предлажући како да се оно ријешити. Интересантан је Радовићев предлог за рјешавање овог веома тешког проблема. Он се залаже за примјену више мјера, одбацујући могућности једностране заштите дужника, пошто то проблем не рјешава. Противник је у рјешавању овог питања емитовањем новца без

покрића. Сматра: "Ако се пак приступи укидању свих дугова свако би по нешто добио, а опет свако по нешто изгубио. Другим ријечима, свако би добио - неко више, неко мање, изузевши једног броја богатијих сељака и грађана. А тај број није тако велик. Не вјерујем да прелази 15% цјелокупног нашег становништва. Та ваљда је много боље жртвовати тих 15% него 85% наших становника."

На крају се може закључити да Благота Радовић по обиму свог стручног опуса спада у сам врх не само економских стваралаца у Црној Гори и о Црној Гори већ и оних стваралаца који се нијесу бавили економском мишљу и да је својим радовима пружио солидну основу за изучавање наше економске историје у периоду између два свјетска рата.

Др Бранислав Маровић